

I.N. Μαρκόπουλος*

Ατομικισμός, μαζοποίηση και μοναξιά

Μέσα σε ένα σκηνικό παγκόσμιας ιδεολογικής σύγχυσης και κοινωνικής και οικονομικής ανασφάλειας, ο σύγχρονος άνθρωπος ψάχνει να βρει τον δρόμο του, συχνά παλεύοντας μεταξύ της Σκύλλας του εγωπαθούς και αντικοινωνικού ατομικισμού και της Χάρυβδης του πλήρους αφανισμού του μέσα στον απρόσωπο χυλό μιας παγκοσμιοποιημένης εξουσιαστικής υπερδομής, που άλλοτε του αφήνει λάσκα το χαλινάρι και άλλοτε του δείχνει το εξουσιαστικό ολοκληρωτικό της πρόσωπο.

Στον δρόμο αυτό, οι οδοδείκτες, ανεπαρκείς και «πειραγμένοι», συχνά εκπέμπουν νεφελώδη, δυσανάγνωστα και παραπειστικά σήματα, που δρουν αποπροσανατολιστικά και επιτείνουν τη σύγχυση.

Στην επίταση της σύγχυσης συμβάλλουν επίσης πολλά ΜΜΕ, με τις εσκεμμένα ψευδείς

ειδήσεις τους, ο τεράστιος και δύσκολα διαχειρίσιμος, αξιολογικά, όγκος της διαθέσιμης πληροφορίας, αλλά και μια εκπαίδευση, δίχως παιδεία, που είναι καθαρά χρηστική και αγοραία, και –εκτός από την επαγγελματική της στοχοθεσία– σίγουρα δεν αποβλέπει και σε μια ουσιαστική εσωτερική καλλιέργεια του ανθρώπου.

Η μαζοποίηση του ανθρώπου, το «χάσιμο» του εαυτού μέσα στον κόσμο, αλλά και η ακόρεστη ανάγκη του, από την άλλη μεριά, να ξεχωρίσει πάση θυσία από τη μάζα και την ανωνυμία, βυθιζόμενος στον αυτάρεσκο ατομικισμό, έχουν τις ρίζες τους σε μια παραδόξως κοινή όσο και ελπιδοφόρα ιστορική περίοδο, που σηματοδοτεί μια ακόμη αντιφατικότητα στην πορεία της ανθρώπινης και κοινωνικής εξέλιξης.

Είναι η περίοδος που η Ιστορία μπαίνει σε δυναμική επανεκκίνηση μετά τη μακράιωνη στασιμότητα του Μεσαίωνα και τη φυσιοκρατική και ουμανιστική φρεσκάδα της Αναγέννησης. Είναι η ιστορική εποχή των Νέων Χρόνων, με την επιστημονική επανάσταση του 17ου κυρίως αιώνα και με τις τόσες, πολλά υποσχόμενες ιδεολογικές, επιστημονικές και κοινωνικές του αλλαγές, που πολύ σύντομα οδήγησαν, τον 18ο αιώνα με τον κοινωνικά χειραφετικό αλλά και ανολοκλήρωτο Διαφωτισμό, στην πρώτη βιομηχανική επανάσταση και αργότερα, τον 19ο αιώνα, στη δεύτερη βιομηχανική επανάσταση, με την πρώτη βιομηχανικά οργανωμένη μαζοποίηση του ανθρώπου, ως ανώνυμης και πλήρως χειραγωγημένης εργατικής δύναμης στους χώρους παραγωγής.

Είναι όμως συγχρόνως και η περίοδος κατά την οποία η αρχή της υποκειμενικότητας εμφανίζεται δυναμικά στο προσκήνιο, τόσο στο γνωσιοθεωρητικό και ιδεολογικό γενικότερα πεδίο, κυρίως με τον Kant, όσο και στην κοινωνική ζωή, την ηθική και την τέχνη. Ήδη όμως, όπως χαρακτηριστικά σημειώνει ο Habermas, ο Hegel εξηγεί και σχολιάζει, με βάση αυτή την αρχή, που άμεσα συνδέεται με την έννοια του ατομικισμού, «γιατί ο νεότερος κόσμος υπερέχει και ταυτόχρονα γιατί είναι επιρρεπής στην κρίση: ο σύγχρονος κόσμος βιώνεται ως ο κόσμος της προόδου και μαζί του αλλοτριωμένου πνεύματος» (Jürgen Habermas, «Ο

φιλοσοφικός λόγος της νεωτερικότητας», με πρόλογο του συγγραφέα για την ελληνική έκδοση, μτφρ. Α. Αναγνώστου-Α. Καραστάθη, εκδ. Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1993, σ. 33).

Με τη μετάβαση από τη νεωτερικότητα στη μετανεωτερικότητα υπάρχει μια έξαρση του ατομικισμού και της ανούσιας αυτοπροβολής, που βοηθιέται σημαντικά από την υποχώρηση, στη σύγχρονή μας εποχή, της δύναμης του λόγου μπροστά στη δύναμη της εικόνας. Υπάρχει όμως, στον αντίποδα, και μια συστηματοποιημένη προσπάθεια πλήρους μαζοποίησης του ανθρώπου και εξαφάνισης, μέσα σε έναν άγευστο, παγκοσμιοποιημένα ομογενοποιημένο χυλό, της οποιασδήποτε ιδιοπροσωπίας του. Είναι ωστόσο πολύ ενδιαφέρον να σημειωθεί ότι τόσο το ρεύμα του ατομικισμού όσο και αυτό της μαζοποίησης συμβάλλουν το ίδιο καταστροφικά στην αποσύνδεση του ατόμου από μια κοινωνία των πολιτών.

Στην ταχυφαγία και την ταχυκουλτούρα της σύγχρονης κοινωνίας –με την ερεθιστική παρουσία του όλο και πιο γρήγορου και πληθωρικού διαδικτύου, την τάχιστη επικοινωνία, τις εύκολες όσο και επιφανειακές ανθρώπινες σχέσεις, την πολυδιάσπαση και τον αποπροσανατολισμό, αλλά και την καταπιεστική επιθυμία για την άμεση ικανοποίηση ανούσιων αναγκών, που διαρκώς και τεχνηέντως μας επιβάλλονται– ο άνθρωπος αδυνατεί να συναντηθεί αναστοχαστικά, ακόμη και με τον ίδιο του τον εαυτό, σε έναν δρόμο της δημιουργικής αυτογνωσίας, της φρόνησης, της σωφροσύνης και της μεσότητας.

Και αυτό δεν είναι τυχαίο, αφού η δημιουργική όσο και συχνά ενοχλητική αυτή συνύπαρξη –χωρίς την οποία δεν μπορούν να υπάρξουν περισυλλογή και βαθύτητα σκέψης, αυτοεξέταση και αυτογνωσία, συναισθηματική και κοινωνική ζωή και μια ενατένιση και μελλοντική προβολή του βίου– απαιτεί πρωτίστως χρόνο και εσωτερική ηρεμία, ώστε να κατανοήσει ο άνθρωπος τόσο την αυταξία του όσο και την κοινωνική του αξία ως αλληλέγγυο και ισότιμο μέλος μιας ευρύτερης ανθρώπινης αλλά και βιοκεντρικά προσανατολισμένης κοινωνίας, απαλλαγμένης από αλλοτριωτικές, εξουσιαστικές και

ολοκληρωτικές τάσεις.

Ενώσω λοιπόν ο άνθρωπος θα βρίσκεται μακριά από τον μέσο δρόμο της αυτογνωσίας αλλά και της κοινωνικής ευαισθησίας και της ισότιμης και αλληλέγγυας κοινωνικής του συμμετοχής, είτε αυτοεγκλωβισμένος στην αντιπαραγωγική και μοναχική αυταρέσκεια του ατομικισμού του, από τη μια μεριά, είτε στην ισοπεδωτικά οργανωμένη μαζοποίηση και ομογενοποίησή του, στο επικυρίαρχο ρεύμα της παγκοσμιοποίησης, από την άλλη, θα αισθάνεται πάντοτε την αβάσταχτη μοναξιά της ύπαρξής του.

* καθηγητής Φιλοσοφίας της Τεχνοεπιστήμης στο Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών του ΠΤΔΕ του ΑΠΘ

[ΠΗΓΗ: Εφημερίδα των Συντακτώ ν, 21.11.2017](#)